

SATUL DIN TREI SCAUNE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA, ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA, REFLECTAT ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Cristian N. Crișan

Istoria Scaunului Trei Scaune se încadrează în mod organic în istoria națională, relațiile economice și comerciale între Scaunul Trei Scaune și țările vecine, Moldova și Țara Românească, venind să le întregască pe cele politice, și aș aminti aici intensa activitate manufacturieră de la Tg. Secuiesc și Brețcu, dar și comercială ce se desfășura prin pasul Oituz, atribuindu-i orașului Tg. Secuiesc rolul de important centru comercial și manufacturier la acea vreme.

Alături de secui nu trebuie ignorată nici prezența elementului românesc din Scaunul Trei Scaune, având ca principale îndeletniciri agricultura și păstoritul.

I. Viața economică și socială în satul din Scaunul Trei Scaune

Viața economică și socială ocupă un loc preponderent în evoluția societății umane, oferind un cadru larg și cuprinzător pentru înțelegerea mai profundă a istoriei politice, militare, culturale și spirituale. Aspecte privind viața economică și socială a locuitorilor din scaunele secuiești, pot fi scoase la iveală prin cercetarea diferitelor categorii de izvoare (conscripții, registre militare, acte de judecată, protocoale de audiere a martorilor în fața instanței judecătorești, registre cu procese verbale ale comunelor etc.) În procesele verbale comunale cei care se semnau la sfârșitul actului întocmit, pe lângă numele întreg își treceau și starea lor socială - iobag (jobágy), jeler (zselér), notar (notarius) etc

Acele constituie de asemenea și un izvor neprețuit cu privire la mentalitatea colectivă și individuală a timpului, ele oferind date și în privința vieții culturale și spirituale, dar și în privința conduitei, a comportamentului în familie și în colectivitate. Informații interesante apar și despre bunurile mobile și imobile, despre modul de trai în general, despre ajutoarele celor năpăstuiți de soartă, a orfanilor și văduvelor de război, permițându-ne o pătrundere în intimitatea vieții cotidiene. În același timp se pot desluși forme variate de împotrivire și rezistență ale comunităților sătești. De varietatea problemelor privind viața economică și socială în satul din scaunul Trei Scaune, relevant e indexul unui registru de probleme, cuprins în fondul Primăriei comunei Hătuica¹ (sf. sec. XVIII):

1. Despre scrisorile satului...
2. Despre păscutul oilor și porcilor.
3. Despre furturi.
4. O poruncă privind pe cei ce nu se prezintă la Adunarea satului.
5. Despre podurile satului
6. Despre pământuri folosite și arate pe nedrept.
7. Despre iernarea oilor.

8. Despre recoltarea porumbului.
9. Despre alegerea juraților, notarului și a membrilor în Adunarea satului.
10. Despre vaci.
11. ... Întreținerea drumurilor etc.
- ... ..

I.1. Prevederi privind calitatea drumurilor, a podurilor, igiena satului

Satul avea obligația de a întreține drumurile, podurile și șanțurile, de calitatea cărora răspundea. Tot satul avea obligația de a lua măsuri de precauție împotriva incendiilor precum și pentru pedepsirea acelorora ce nu respectau igiena și curățenia satului².

1813, aprilie 9, Târgu Secuiesc (Kézdivásárhely)

Ordinul circular de companie semnat de căpitanul Radocsay, prin care ordona între altele, ca locuitorii grăniceri de la sate precum și cei din Brețcu, cu plângerile și rapoartele lor să se adreseze căpitanului; se va constitui în fiecare localitate o comisie pentru treburile polițienești, se vor lua măsuri pentru igiena caselor și a curților, semănatului grâului de primăvară, numerotarea caselor și pentru confecționarea indicatoarelor de localități.

Sântionlunca, 1772, martie, 12
Juzilor satului!

1mo În problema reparațiilor drumurilor a sosit din nou o poruncă din partea Înaltului Guberniu Regesc, ca acolo unde drumurile și podurile sunt rele, să fie reparate ...³.

Barta András

I.2. Primirea în comunitate

Comunitatea satului feudal era în general o comunitate închisă. Primirea cuiva în comunitate presupunea depunerea unei cereri de stabilire și achitarea "sumei de stabilire", numită "statucio". Între locuitorii satului nu se putea stabili orișicine, pentru că odată intrată în comunitate, acea persoană devenea coproprietară a acelor terenuri comune, care nu se divide. Dreptul la terenurile comune îl hotăra forumul numit "antiqua sessio"⁴. (De regulă cei care doreau să se stabilească într-un sat o făceau în săpământăna Crăciunului).

Zălan, 1777, septembrie, 29

În prezența comunității din Zălan s-a hotărât ca orice individ, care ar vrea să stea în sat și să trăiască din averea comună, din păduri și din pășuni, acel om indiferent de naționalitatea lui, maghiar, român, țigian, este obligat să plătească judeului taxa de 1 forint iar această sumă judele s-o păstreze pentru nevoile satului⁵.

Ilieni, 1772, decembrie, 15

11mo Nimeni n-are dreptul să se stabilească într-un sat dacă aparține altui scaun, fără știrea judeului ...⁶.

I.3. Pădurea comună și exploatarea ei

Lemnul avea în viața satului o mare importanță. Pădurea asigura material de construcții pentru case și anexele gospodăriei, căldură prin lemnul folosit ca combustibil, și tot pădurea asigura necesarul de fructe și ghindă pentru hrănirea porcilor. Pentru foc erau folosiți copacii bolnavi sau crengile adunate la curățirea pădurilor. Era interzisă tăierea fagului, stejarului (dătător de ghindă), a pomilor fructiferi și a acelor arbori care puteau fi folosiți ca material de construcții. Trebuie subliniat faptul că pădurile erau proprietate comună, toți membrii comunității fiind coproprietari.⁷

Arcuș, 1773, ianuarie, 18

Cel care ar dori să taie ceri (stejari) să-și anunțe intenția lui conform modalităților de până acum, și să precizeze calitatea și cantitatea lemnului dorit cât și scopul tăierii, altfel dacă nu se supune legilor, va fi pedesit crunt.⁸

I.4. Pășunile și fânețele satului

Satul feudal avea pășuni și fânețe comune intercalate între ogoare, păduri sau în zone mai îndepărate. Terenuri cu suprafață mare avea Scaunul Trei Scaune (d.e. pășunile din M-ții Hatod care aparțineau mai multor sate din jur). Locul de fâneță era divizat în parcele pentru fiecare familie însă deseori se cosea în grup pentru evitarea abuzurilor.⁹

Arcuș, 1776, iulie, 18

10mo Este interzisă pentru toată lumea, aducerea ierpii din luncă și de pe fânțele din hotarul satului.¹⁰

I.5. Poarta satului. Grădina de hotar

Suprafețele fiind mici, recolta puțină și efortul depus mare, sistematizarea ogoarelor devenea o necesitate.

Se făceau garduri care despărteau ogoarele de pășunile vitelor. Țăranul ieșea printr-o poartă a satului, dacă se ducea în hotar pentru diferite munci agricole, la fel se proceda și cu vitele care erau duse la păscut. Deci, printre grijile permanente ale sătenilor se afla și ridicarea gardurilor și porților, pentru protejarea ogoarelor de pagube¹¹.

Arcuș, 1773, aprilie, 19

3^{io} La aceia la care judele și jurații satului constată în cadrul vizitelor lor, de două ori pe săptămână, că n-au gardurile reparate, să fie amendat, prima dată, fie iarnă, fie vară, cu 12 denari, și a doua oară dacă îl găesc stricat, cu 24 denari, și a treia oară dacă e găsit stricat, cu 1 florin și să plătească și pagubele cauzate de gardurile nereparate.

4^{io} Dat fiind faptul că, din cauza gardurilor stricate au loc multe pagube prin urmare, cei care strică sau fură gardurile, să fie amendați cu 48 denari, fie că sunt săteni sau străini, și să pună gardul la loc¹².

1.6. Paznicii de hotar

Paznicii hotarelor aveau sarcini grele. Ei trebuiau să păzească ogoarele chiar și noaptea, pentru că în cazul în care nu se cunoșteau motivul pagubelor sau nu erau prinși infractorii, paznicul era cel care plătea contravaloarea pagubelor produse. Cei prinși erau pedepsiți conform legilor satului.

Arcuș, 1804, ianuarie, 28

3¹⁰ Când va veni vremea de a păzi semănăturile, judele satului să angajeze atâția paznici de hotar, de câți e nevoie. Dacă se produc pagube, să le plătească paznicul¹³.

1.7. Păstorirea animalelor

Din partea comunității satului exista o grijă deosebită pentru pășuni. Animalele satului pășteau în locuri amenajate, având grijă de ele gazda lor sau păstorul satului. Paznicii de hotare aveau obligația de a păzi fânețele satului, în alte sate fiind angajați paznici doar pentru iarbă și hotavă. Se practica în general păscutul în timpul nopții. Hrana animalelor era asigurată de plantele furajere, iarba pășunilor și buruienilor de pe marginea ogoarelor. Animalele tinere erau duse la păscut mai departe de sat, pe când vacile dătătoare de lapte pășteau în apropierea satului. De asemenea se practica și păscutul în pădure. În cadrul unei structuri economice care avea la bază creșterea animalelor prin păscut, iernarea lor constituia de asemenea o grijă mare, printre nutrețurile iernii numărându-se în primul rând fânul¹⁴.

1.8. Creșterea oilor

Reguli și legi privind păstorirea oilor aducea și Scaunul satului, deoarece pășunile erau comune iar obligația îngrășării ogoarelor era sarcina comunității. Judele satului cu consilierii lui judeca conflictele dintre păstori și baci, dar și pagubele produse în timpul oieritului. Tradiția oieritului și a preparării cașului era transmisă din tată în fiu, astfel încât copiii de 5-8 ani se ocupau de oierit¹⁵.

Ojdula, 1789, noiembrie, 29

Soldatul Ferenc István pretindea de la locuitorul din Ojdula, Oláh Bokor, despăgubiri, care i-a păgubit domnicii sale 6 oi, prin băiețelul lui de 8 ani ..., drept pentru care, din porunca Înălțimii Sale, judele a adus problema celor doi în fața juraților din Ojdula.

Arcuș, 1805, iulie, 6

Bacii Drăghici Ștefan (Daragits István), este acuzat că a lăsat oile de două ori pe locul vitelor pentru tracțiune (vonó marhák), pentru care, conform legilor satului, a fost amendat cu 2 forinți maghiari¹⁶.

Barabás Pál, notar

I.9. Contractele păstorilor

Contractele păstorilor sunt oglinde fidele ale creșterii animalelor, conținând probleme privind regulile de păscut, bolile animalelor și vindecarea lor. Odată formulat, contractul era urmat de așa zisa "binecuvântare" (un fel de petrecere). Era un eveniment mare în viața satului contractarea unui păstor, practic averea întregului sat fiind încredințată unui singur om¹⁷.

Arcuș, 1773, aprilie, 19

Angajarea păstorilor la timp să fie obligația judeului și a juraților satului. Păstorii trebuie să depindă în toată de sat și de jude, conform contractului satului, altfel de câte ori păstorii nu se supun contractului, să fie amendați cu câte 1 florin conform legilor satului. Plata păstorilor să fie conform "practicilor și obiceiurilor" în toate¹⁸.

I. 10. Darea de seamă a păstorilor

Importanța creșterii animalelor în cadrul economiei satului e demonstrată și de faptul că, în procesele verbale ale satului se discută și problema responsabilității în cazul animalelor care au pierit. De menționat faptul că, nu întâmplător se purta denumirea de "păstori responsabil".

Arcuș, 1773, aprilie, 19

Păstorul care primește vitele, e obligat să dea o dare de seamă, dacă se pierde de sub mână lui, e dator să plătească ...¹⁹

I. 11 Pagube produse de animale

Animalele domestice erau crescute în incinta satului având un grad mare de libertate, astfel încât deseori se întâmpla să facă pagube altor gospodării. Pagube mari îndeosebi făceau porcii lăsați liberi, fiind și cauza deselor conflicte dintre vecini, lucru grav, pentru că buna vecinătate era mai presus de cât gradele de rudenie (vecinul avea dreptul primul de a cumpăra bunurile sau de a moșteni averea celui alt vecin decedat, fără urmași)²⁰. Se întâmpla ca cei păgubiți adeseori să rănească până la moarte animalul care le-a pricinuit daune, de regulă porci, dar și câini care omorau găște sau oi.

Arcuș, 1805, iunie, 22

Kádár Jozsef, iobag din Arcuș, se plângea în cadrul Forumului juraților, că o scroafă de-a lui, care a fost foarte bună de prăsilă, a fost în așa fel băuită, de către vecinul lui, Görög Mihály Dániel, încât a murit, drept care cere o recompensă cinstită, de 6 Forinți Maghiari²¹.

I. 12 Târguieli între săteni

Târguielile privind în general cumpărarea animalelor aveau un obicei bine întemeiat. Concluzii despre aceste tradiții se pot trage studiind la procesele din cadrul scaunului sătesc.

Arcuș, 1786, februarie, 17

Soldatul Kőntes István invalid, se plânge împotriva husarului Dancs István că au schimbat împreună o pereche de boi, însă Dancs István i-a dat un bou bolnav (hibás), drept pentru care dorește să-și recapete vechea lui vită înapoi²².

II. Structuri social-juridice în satul din Scaunul Trei Scaune

Referitor la structura socială a țăranimii din scaunele secuiești, o mare parte a ei își păstrează libertatea datorită obligațiilor militare și grănicerești. În vârful ierarhiei feudale se afla nobilimea, această categorie socială fiind numită de către comunitățile sătești "possessorat"²³. Acest grup restrâns avea o componență foarte colorată. Cel care avea unu, doi iobagi și câțiva jeleri ("primpilus-ul"²⁴, nu era considerat în rândurile "possessoratului".

Despre iobagii și jelerii care se aflau pe treapta cea mai de jos a ierarhiei comunității satului, o imagine despre ponderea lor în cadrul scaunelor secuiești ne-o oferă datele statistice din diferite conscripții de populație dar și din conscripțiile urbariale. (Procentele diferitelor categorii sociale din scaunele secuiești nu prezintă o uniformitate).

În cadrul comunității satului, atât nobilii, armaliștii, primpilii, pixidarii, grănicerii precum și iobagii și jelerii, au avut nu doar posibilitatea de a-și rezolva problemele de toate zilele, ci și posibilitatea de a-și demonstra forța socială de care dispuneau. Organul principal al comunității sătești era Adunarea satului. Procesele verbale ale Adunărilor sătești adesea ne mărturisesc faptul că, satul a luat hotărâri de comun acord cu nobilimea.

Arcuș, 1760, noiembrie, 3

Puncte de lege ale comunității din satul Arcuș, care acum au fost întărite, recent, împreună cu domnii "possessori", ...

Văzând Possessoratul Nobil din Arcuș în preună cu sătenii cinstiți din Arcuș ...²⁵

În statutele comunale, Adunarea satului era instruită să nu admită sub nici o formă luarea hotărârilor fără acordul domnilor "possessori".

Arcuș, 1760, noiembrie, 3

... La acel loc nimeni să nu îndrăznească sub nici un pretext să-și trimită vitele, altfel va fi amendat cu 1 florin, și nimeni să nu îndrăznească pe acel loc să le dea drumul (vitelor), fără știrea judei satului și a domnilor "possessori".²⁶

În scaunul Trei Scaune a existat o administrație dublă adică, cea a scaunului numit provincial și cea a comandamentului grăniceresc. Astfel comunitatea era dirijată de doi conducători care guvernau nu prin cooperare ci prin conflicte²⁷.

Divergențele cele mai accentuate erau între pătura nobilă (cea "possessoară") și pătura grănicerilor de rând. Pe același plan pot fi amintite și conflictele fundamentale dintre iobagi și nobili. Pentru caracterizarea relațiilor dintre cele două categorii sociale, stau drept mărturie acle cereri, plângeri făcute de iobagi, prin care cereau anularea robotei. Nu lipsesc nici cazurile de incendiere a proprietăților nobililor, sau când aceștia datorită cruzimii lor au plătit cu viața²⁸.

Lumea satului, oglindită în procesele verbale ale adunărilor sătești, de la sfârșitul secolului XVIII-lea și începutul sec. al XIX - lea, este acea lume a tradițiilor seculare

îmbogățită cu noi elemente. În această perioadă se înmulțesc noile ordine ale organelor guvernamentale, astfel încât se consată o luptă a tradițiilor cu noile ordonanțe. Dominația habsburgică nu și-a propus destrămarea bazelor sociale ci doar reorganizarea acestora.

Căsătoriile erau, de asemenea, și ele controlate. Infanteristul din Scaunul Trei Scaune, dacă vroia să se însoare trebuia să întocmească o cerere, în care să fie trecute următoarele date: numele, anul, satul, religie, compania, iar despre viitoarea soție; a cui fiică este, dacă tatăl ei este soldat sau civil (provincial), religia și dacă este fată sau văduvă²⁹.

Sporirea populației pe pământul secuiesc, mărirea numărului de grăniceri conform ideilor cameralistice ("kameralisztikus tanuk") era țelul primar al Imperiului Habsburgic. Astfel părinților grăniceri le era interzis să-și pedepsească fetele nemăritate, care au rămas însărcinate. Într-un proces verbal din Ojduța putem citi despre ordinul conform căruia părinții aveau obligația de a veghea fetele nemăritate, dar dacă se întâmpla că fata să rămână însărcinată, nici tatăl, nici mama și nici frații nu aveau dreptul să o pedepsească, iar dacă totuși se întâmpla că cineva să o supere pe fată, aceluia care a brutalizat-o, indiferent dacă era bărbat sau femeie să-i fie aplicate lovituri de băț³⁰.

E bine de amintit și un exemplu privind intervenția regimentelor militare în desfășurarea muncilor agricole, câteodată cu hotărâri destul de neînțelepte. Astfel hotărârile cu cerealele erau protejate de un ordin, conform căruia, dacă în locurile de cereale erau găsite animale care pribegeau, acestea trebuiau împușcate.

Cultivarea cartofilor fiind o cultură nouă în Scaunul Trei Scaune, se făcea sub presiunea ordinelor și prevederilor din 1787: "dacă un soldat nu cultiva cartofi, acesta va fi biciuit în fața regimentului, iar cei din conducerea satelor sunt obligați de a citi în fiecare duminică, în piețele satului, modalitățile cultivării "pitociilor", altfel vor fi biciuiți și ei³¹.

Trebuie subliniat că, această multitudine de ordine nu provenea de la comandamentul superior, ci de la Curtea de la Viena, dat fiind faptul că aceste ordine priveau interesul Imperiului, conducerea satelor notând toate prevederile în procesele verbale.

II.1. Probleme juridice

În scaunele secuiești de graniță populația comunelor se împărțea în două tipuri de sate:

- unul al iobagilor și jelerilor care aparțineau de administrația provincială;
- altul al grănicerilor, dependent de comandamentele militare. În aceste sate soldații alegeau un jude separat³².

II.2. Adunarea satului și organul ei juridic, Scaunul Satului

Comunitatea sătească lua deseori hotărâri privind problemele comunității, păstra sau făcea noi regulamente, pedepsea pe cei care săvârșeau abateri, și dădea verdicte în cazul celor care se aflau în proces. Organul principal al acestei comunități era Adunarea Satului, iar cel juridic era Scaunul Satului. Abaterile erau pedepsite cu amenzi hotărâte de cei doi juzi împreună cu cei 12 jurați. Membrii comunității în general se adunau la casa judeului sau dacă era cazul, la casa notarului. Există și date referitoare la existența unor clădiri adecvate pentru consfătuiri și judecări. În 1805, la Arcuș, hotărârile privind diverse probleme se luau la "Casa Satului".

Arcuș, cca. 1805

Domnia sa, judele Barabás Mozes, din Arcuș, în cadrul Adunării Satului ținută în ziua de astăzi, a ridicat problema ca (sătenii) să fie chemați la Casa Satului pentru repararea

podelelor podului ...³³

Problemele discutate în cadrul adunărilor sătești se împărțeau în două categorii, problemele comunității și procesele.

Adunarea era considerată drept o obligație elementară pentru comunitatea satului.

Arcuș, 1773, aprilie, 19

Fiecare om care locuiește în interiorul porților de hotar dacă este chemat la Adunare are obligația de a veni...³⁴

II. 3. Legi și funcționari publici

Din paragrafele legilor satelor aflăm de asemenea și date despre conducerea aleasă. Caracteristica principală a satului era aceea că, comunitatea satului își alegea singură conducerea satului, judele și jurații.

Ilieni, 1772, decembrie, 15

Judele a fost ales conducător nu din alte motive, decât să știe legile și să le aplice pentru binele și folosul comunității, să păstreze ordinea în sat, ca satul să nu sufere dezordini, să nu țină secret nici un fel de scandaluri, stricăciuni și contravenții (excelsusokat) să nu fie mârșav, ci atât cât îi permite legea să amendeze pe orice om, și jurații de aceea sunt lângă el ca să-l ajute.

9no Judelui nu îi este de ajuns numai să dea porunci, ci trebuie să verifice cu jurații dacă porunca lui a fost îndeplinită...³⁵

Arcuș, 1771, mai, 15

În fiecare sat e preferabil ca judele, notarul și jurații să fie (aleși) dintre bătrâni...³⁶

II.4. Tâlhării și furturi

Acuzarea de tâlhărie era destul de frecventă. Ispita de a-și procura bunuri prin alte mijloace decât prin muncă, îi îndemneau pe unii locuitori ai satului să se dedea și la alte acte de tâlhărie.

Arcuș, 1806, noiembrie, 12

Ráduly Miklos, iobag din Arcuș, se plânge în fața juraților că, Barabas Mihaly l-ar fi acuzat că i-a furat tutunul...³⁷

Arcuș, 1772, aprilie, 19

Despre anunțarea hoților

1mo Conform Articolului Țării, la baterea (tragerea) clopotelor și la strigătele că sunt hoți, satul e obligat să iasă și să sprijine acțiunea. De aceea cine nu iese și n-are un motiv

acceptabil, să fie amendat cu 24 denari³⁸.

II.5. Straja satului

Straja satului se afla sub controlul sever al organelor superioare. Astfel, printre obligațiile pe care le avea se număra și controlul și supravegherea potecilor forestiere, pentru înlăturarea celor care sustrăgeau pe ascuns lemne din pădure dar și pentru combaterea braconajului. Rostul ei era bine precizat și în interiorul satului, pentru cei care se abăteau de la normele de bună conviețuire.

Arcuș, 1773, aprilie, 19

Pentru că din cauza neglijențelor, în sat s-a produs multe pagube, e necesară prezența străjilor, să vegheze și să fie atente în sat, fapt poruncit de altfel de Înaltul Guberniu Regesc și de Înălții Domni Ofițeri de Oaste, prin Înalta Comisie, deci s-a îndeplinit ca în acest caz să fie o strajă în sat, care să vegheze și care să stea în Casa Satului, judele având obligația să-i poarte de grijă³⁹.

II.6. Darea de seamă a satului

Ca și la nivel de comitat și de scaun, judele sau notarul satului făceau însemnări despre beneficiile și cheltuielile satului.

Iliceni, 1772, mai, 15

3° Fiecare jude sătesc să aibă un catalog despre ce fel de muncă trebuie efectuată în fiecare lună...

Arcuș, 1771, mai, 15

Notarul satului să noteze fără greșeli orice venit al satului său...⁴⁰

II. 7. Documentele satului

Grija față de document se manifesta și la nivelul țăranimii. Astfel, o grijă deosebită era acordată documentelor satului, vicisitudinile istoriei ca făcând să crească și grija față de asemenea acte, generată de teama pierderilor. Intersul față de document arată faptul că societatea sătească se raporta la trecut, încercând să-i asimileze experiența, fie pentru apărarea vechilor proprietăți, fie din alte interese. Unele documente rememorați acte din secolele trecute sau consemnau tradiția orală, dovedind trăinicia relației dintre trecut și prezent în viața societății.

Arcuș, 1773, aprilie, 19

Cu toate că au fost scrise toate legile satului Ciuchiș, care au fost întărite și de datini și de rânduielile (sătești), dar din cauza războaielor și distrugerilor din aceste vremuri care nu demult s-au petrecut, legile comunității rămase de la strămoși s-au distrus... Din această

cauză, cu votul comunității, în unanimitate, s-au rescris legile vechi și frumoasele rânduieli care ne-au rămas amintire de la cei dinaintea noastră...⁴¹

Incontestabil, numărul și anvergura evenimentelor sătești au fost mai mare decât indiciile arhivistice care s-au păstrat, datorită caracterului mai mult oral al vieții publice rurale.

NOTE

1. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Hătuca*, nr. 368, reg. nr. 1, p. 78, v⁰.
2. Imreh István, *A rendtartó székely falu (Rânduielile satului secuiesc)*, Ed. Kriterion, București, 1973, p. 100.
3. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 7, p. 35, v⁰.
4. Imreh István, *op. cit.*, p. 106.
5. *Ibidem*, p. 107.
6. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 12, pp. 22-23.
7. Imreh István, *op. cit.*, p. 111.
8. Arh. Națion. Covasna, *fond primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 12, pp. 1-3.
9. Imreh István, *op. cit.*, p. 40.
10. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 12, p. 2.
11. Imreh István, *op. cit.*, p. 114.
12. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 13, p. 3.
13. *Ibidem*, reg. nr. 13, p. 4-5.
14. Imreh István, *op. cit.*, p. 170, 186.
15. *Ibidem*, *op. cit.*, p. 181.
16. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria Comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 7, p. 11, v⁰.
17. Imreh István, *op. cit.*, p. 186.
18. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 13, p. 61.
19. *Ibidem*, p. 7.
20. Imreh István, *op. cit.*, p. 277.
21. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 7, p. 40, v⁰.
22. *Ibidem*, reg. nr. 13, p. 63, v⁰.
23. Imreh István, *A rendtartó székely falu (Rânduielile satului secuiesc)*, Ed. Kriterion, București, 1973, p. 100.
24. Primpilii (Ióffó), în vechime erau cea de-a doua stare a societății secuiești. Sub aspectul statutului lor juridic aveau o situație destul de labilă.
25. Arhivele Naționale Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 12, p. 1.
26. *Ibidem*, p. 3.
27. Imreh István, *op. cit.*, p. 22.
28. *Ibidem*, p. 26.
29. *Ibidem*, p. 38-39.
30. *Ibidem*, p. 39.
31. *Ibidem*, p. 40-41.
32. *Ibidem*, p. 44.
33. Arh. Națion. Covasna, *fond Primăria comunei Arcuș*, nr. 351, reg. nr. 7, p. 35, v⁰.
34. *Ibidem*, reg. nr. 13, p. 5, v⁰.
35. *Ibidem*, reg. nr. 12, p. 22.
36. *Ibidem*, p. 48.
37. *Ibidem*, reg. nr. 7, p. 119.
38. *Ibidem*, reg. nr. 13, p. 2.
39. *Ibidem*, p. 7, v⁰.
40. *Ibidem*, reg. nr. 12, p. 48.
41. *Ibidem*, reg. nr. 13, p. 1.

ANEXE *

I. Ponderea iobagilor și jelerilor din Scaunul Trei Scaune, 1614-1848.

II. Ponderea diferitelor categorii sociale din Scaunul Trei Scaune, în perioada 1791-1821.

* 1) Datele tabelelor (în cifre) au fost preluate din Egyed Ákos-*Falu, város. civilizáció* (Sat, oraș, civilizație), Ed. Kriterion, 1981, p. 113 și au fost calculate în procente, fapt ce a permis, pentru o mai bună percepție a ponderii iobagilor și jelerilor din Scaunul trei Scaune, generarea celor două grafice (c și cazul tabelelor ce urmează).

2) Csetri Elek, Imreh István - *Erdély változó társadalma 1767-1821* (Stratificarea socială a populației din Transilvania la sfârșitul orânduirii feudale 1767-1821), Ed. Kriterion, 1980, p. 85-119 passim.

**THE VILLAGE FROM THE DEPARTMENT "THREE CHAIRS" (TREI SCAUNE)
AT THE END OF THE XVIII - TH CENTURY
AND THE BEGINNING OF THE XIX - TH CENTURY
(Abstract)**

For an exact as possible establishment of the social realities, the daily history has its well established role in the great history of the country. Thus, the enlargement of the reference material with different types of information gives only a better image on the existence and the creativity of the human community.

This material has in its support the work of the historian Imre István "The customs of the szeklers village". The academician and university teacher Ștefan Ștefănescu states in the preface of another book "Everyday life at the szeklers" - appeared at the Kriterion Publishing house in 1982, that Imre István was the one succeeded to realise the best image of the society from szeklers department at the end of the Middle Age and the beginning of the capitalism.

The documents contained in this material are unpublished and selected from a large archivist material coming from the townshalls archives, they can be found in the storehouse of the National Archives of Covasna. They reflect the economical and social aspects, the way of life of the peasantry, the weight and the importance of the village in that period. They also show the importance of the peasantry of their crops and of the breeding, but also the juridical aspects, like the choosing of the judges and notaries from the rural regions and their relations with the village and the Village Assembly and its role in the peasantry background.

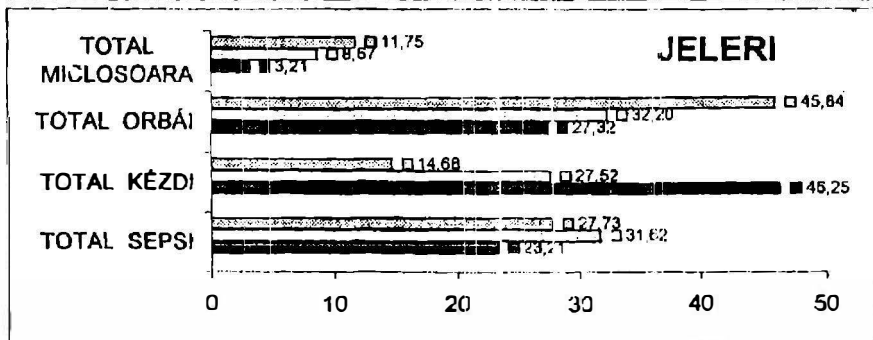
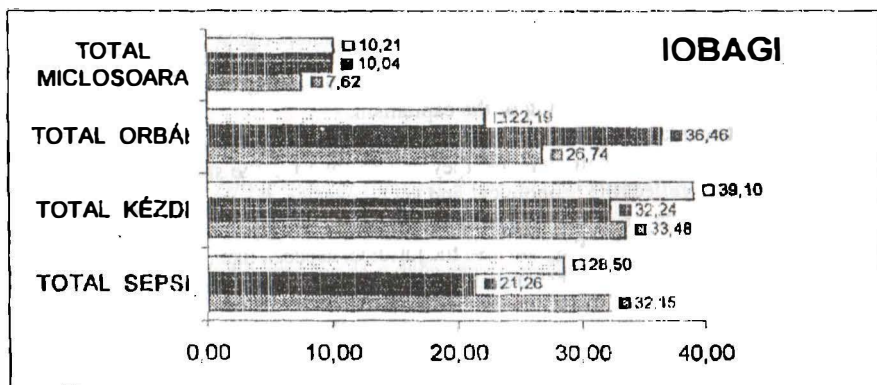
All these documents show the society from department "Three Chairs" (Trei Scaune) at the end of the XVIII-th century and the beginning of the XIX-th century.

ANEXA I
PONDEREA IOBAGILOR ȘI JELERILOR DIN SCAUNUL TREI SCAUNE
(1614 - 1848)¹⁾

TREI SCAUNE	1814			1750			1848		
	IOBAGI	JELERI	TOTAL	IOBAGI	JELERI	TOTAL	IOBAGI	JELERI	TOTAL
TOTAL SEPSI	21,26	23,21	22,09	28,50	31,52	29,26	32,15	27,73	31,80
TOTAL KÉZDI	32,24	46,25	35,58	39,10	27,52	38,06	33,48	14,60	32,02
TOTAL ORBÁI	36,46	27,32	34,03	22,19	32,20	24,62	26,74	45,84	28,23
TOTAL MICLOSOARA	10,04	3,21	8,30	10,21	8,37	10,06	7,62	11,75	7,94
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

TREI SCAUNE	1614	1750	1848
	IOBAGI	IOBAGI	IOBAGI
TOTAL SEPSI	21,26	28,50	32,15
TOTAL KÉZDI	32,24	39,10	33,48
TOTAL ORBÁI	36,46	22,19	28,74
TOTAL MICLOSOARA	10,04	10,21	7,62
TOTAL	100,00	100,00	100,00

TREI SCAUNE	1814	1750	1848
	JELERI	JELERI	JELERI
TOTAL SEPSI	23,21	31,62	27,73
TOTAL KÉZDI	46,25	27,52	14,68
TOTAL ORBÁI	27,32	32,20	45,84
TOTAL MICLOSOARA	3,21	8,67	11,75
TOTAL	100,00	100,00	100,00

ANEXA II

CATEGORIILE SOCIALE DIN SCAUNUL TREI SCAUNE
(FAMILII CARE PLĂTESC IMPOZITE)²⁾

CATEGORII SOCIALE	1791	
	NR. FAMILII	%
SECUI LIBERI	3	0,07
MAGHIARI LIBERI	1	
IOBAGI	4 45	85,31
JELERI	407	7,48
TIGANI (ALTE CATEG.)	389	7,14
TOTAL	5445	100,00

CATEGORII SOCIALE	1808	
	NR. FAMILII	%
NOBILI CU O SINGURĂ SESIE	2	0,03
LIBERTI	281	4,13
IOBAGI	5564	81,7
JELERI	4 3	6,8
VAGABONZI (3	33	7,34
TIGANI	467	
TOTAL	6810	100,00

CATEGORII SOCIALE:	1821	
	NR. FAMILII	%
TAXALIȘTI (4	25	0,30
LIBERTI	328	4,00
IOBAGI	6559	80,01
JELERI	748	9,13
ARMENI	37	6,56
TIGANI	501	
TOTAL	8198	100,00

TREI SCAUNE

CATEGORII SOCIALE	SECUI LIBERI ȘI MAGHARI LIBERI	JOBAGI	JELERI	TAXALIȘTI	NOBILI CU O SINGURĂ SESIE	ALTE CATEGORII			TOTAL
						TIGANI	ARMENI	VAGABONZI	
1791	0,07	85,31	7,48			7,14			100
1808	4,13	81,70	6,80		0,03	6,86		0,48	100
1821	4,00	80,01	9,13	0,30		6,11	0,45		100
ANUL	%	%	%	%	%	%	%	%	

